

Dmitrij Kapitelman

Min usynlige fars smil

Oversat fra tysk af Camilla Engkjær Laursen

Oversat efter: Dmitrij Kapitelman, Das Lächeln meines unsichtbaren Vaters © Hanser Berlin im Carl Hanser Verlage, München 2016. Med venlig tilladelse af Hanser Berlin im Carl Hanser Verlage, München.

Min usynlige far og jeg

Og pludselig var der ikke et spørgsmål, jeg hellere ville stille min far. ”Papa, har du egentlig nogensinde været i Israel?”

”Nej.”

”Vil du gerne til Israel?”

”Ja, det kunne sikkert være godt.”

”Det kunne sikkert være godt?”

”Det kunne sikkert være godt.”

”Hvordan kunne det sikkert være godt?”

”Jeg har stadig en frimærkesamling dernede.”

Min fars liv er naturligvis præget af, at han er jøde. Sådant fremstiller han det i hvert fald. Hans holdninger henviser til det. Går det ham godt, priser han sit jødeheld. Bliver han forkølet, beklager han sig over det. Når han ser Dustin Hoffmann brillere som Rain Man (en af papas yndlingsfilm), glemmer han aldrig med et stolt smil at gøre opmærksom på, at Dustin Hoffman også er jøde. Han gør sig ikke i den religiøse del af det at være jøde. Han overholder ingen traditioner. Papa spiser helst svinekød sammen med en sauce lavet på svinekød. Men han vil begraves på en jødisk kirkegård.

Hvad det ellers betyder for min ikke-religiøse far at være jøde, er mig usynligt den dag i dag.

Sandheden er: Min far, Leonid Kapitelman, er usynlig, og derfor vil jeg gerne til Israel med ham. Jeg har en forestilling om, at han vil åbenbare sig der.

Og han har øjensynligt personlige ejendomme dernede.

”En frimærkesamling?”

”En frimærkesamling. Jeg forærede den væk i 1993.”

”Så det kunne sikkert være godt at tage til Israel, fordi du stadig har en frimærkesamling dernede?”

”Ja.”

”Er der andre grunde?”

Min far tænker over det.

”Jeg har også stadig et testel med rubiner i Israel.”

”Et testel med rubiner?”

”Det er et meget smukt stel.”

”Et testel med rubiner og en frimærkesamling.

Udover det har du slet ikke nogen grund til at tage til Israel?”

”Og fordi det er godt at omgås mange jøder.”

Det skal påpeges, at når papa siger ”godt”, så har han brugt ordet polesna. Vi taler russisk sammen. Den direkte oversættelse af polesna er ”sundt“ eller ”velgørende”. Så det er godt/sundt/velgørende at omgås jøder.

”Og vi kunne besøge mine venner. Jeg har mange venner i Israel. De emigrerede fra Ukraine til Israel dengang. Dem vil jeg meget gerne se igen.”

Det var også tæt på, at vi emigrerede til Israel. Vi havde allerede fået bevilget visum, kufferterne var pakket. Men så kom Tyskland. Vores familie modtog til gengæld kun indrejsetilladelse i Tyskland, fordi min far var jøde. Vi var velkomne skadeserstatningsjøder. Det var i 1994. Siden da har

vi været her, men papa har aldrig rigtig accepteret Tyskland som sit nye hjemland. Jeg tror, det er fordi, han ikke har tilgivet dette land for holocaust. Han siger det ikke, men når jeg siger det, benægter han det heller ikke. Eller også nøjes han med et syrligt ”det er ikke nødvendigvis sandt”, som forsøger han at forsikre én om, at det alt for salte mad smager godt, imens han hælder skefuld efter skefuld ud under bordet. Hvis man nu antager, at jeg tager fejl, og at min far rent faktisk har tilgivet Tyskland for holocaust... Han har i hvert fald ikke glemt, hvordan man gjorde mennesker usynlige med en stjerne, men andre gange virker han meget frigjort fra det hele. I de øjeblikke oplever jeg pludselig en overvældende, nærmest socialt euforisk far, der anser alle mennesker for at være hans venner. Men disse øjeblikke er blevet meget sjældne.

Jeg betragter min far, idet han står bag pølsedisken i sin butik med russiske specialiteter og bider lidt kejtet i en polsk pølse, så den næsten falder af græskarkernebrødet. Han står grå og ukoncentreret foran mig og tygger, mens han krummer til lyden af kølediskenes monotone summen. Der er ikke nogen kunder tilstede, og uden kunder bliver papas ”butik” ladt tilbage. Ligesom han selv er i Tyskland. Jeg tror, det var noget andet i Ukraine. Ja, han hadede det land, fordi det behandlede ham ligeså dårligt, som det havde behandlet hans forfædre. Det var hans hjem, men ikke hans hjemland. Han blev forment adgang til en akademisk karriere som

matematiker, da sovjetsystemet ikke ønskede at have jøder siddende i toppen. Men så vidt jeg kan huske, levede min far et selvbestemt og tilfredsstillende liv i Kijev. Han prajede taxaer med dollarsedler (en mand med et bundt dollarsedler i hånden var ikke til at overse i Kijev i 90'erne). Han besøgte byens teatre, restauranter og biografen sammen med min smukke, moldoviske mor. Jeg så ham engang prutte om prisen på et kilo salo på byens største rinak. Med en kritisk mine suttede papa på smagsprøverne på spæk og skiftede så fra russisk, som vi talte i den østlige del af Kijev, til ukrainsk, den simple gadehandlers sprog, for at lade dem vide, at kødet ikke var de 5000 hryvnia værd, som de forlangte. Købmændene gemte deres gyldne tandfyldninger, klamrede sig hjælpeløst til deres slagterknive og hylede "batjko, paimij sche sirdze" (far, hav nu hjertet med dig). Men papa forhandlede sig uanfægtet til sin ønskede pris. Det gjorde stort indtryk på mig.

Når mine forældre havde venner på besøg, kastede papa om sig med vittigheder og nød tydeligt at være midtpunktet. Jeg forstod ikke altid hans tvetydige pointer, men jeg så, at alle grinte af dem, og var meget stolt af papa. Jeg betragtede med stor fornøjelse vores gæsters ansigter, som med strålende øjne så forventningsfuldt og respektfuldt på min far. Og i hans lykkelige ansigt så jeg de sølvgrønne øjne stråle under hans lystige, sorte lokker, som jeg altid havde lyst til at tage fat i og

ugle. Jeg var syv år gammel og vidste ikke, at der fandtes sådan noget som usynlige fædre.

I Tyskland går far ikke engang uden for døren til nytår. Og hvis han gør, er han uafbrudt beskæftiget med at samle emballagen fra de raketter, som mor storrygende har fyret af. Vel at mærke lige foran vores eget hus, så hoveddøren ikke kommer ud af synsfeltet, og flugtvejen ikke bliver for lang. Med en affaldspose haster han foroverbøjet fra bunke til bunke med et smil på læben, som jeg ikke kan tyde, øjnene fæstnet til jorden, blind for de farver, der strømmer over himlen. Hans liv udspiller sig imellem butikken og lejligheden. Om efteråret går han i skoven for at samle svampe – der, hvor der heller ikke er nogen, der kan se ham. Og siden han fandt ud af, at Legida hver mandag demonstrerer imod alt, der ikke lugter af surkål, undgår han også den indre by. Hvorfor dette tilbagetog i det trange og det nære? Hvor kommer forvirringen og modløsheden fra?

Det menneske, jeg elsker så højt, er en enigma. Det er virkelig svært at komme ind på livet af en enigma. Måske er min far simpelthen bare en vildledende og modsætningsfyldt person, der heller ikke ville passe ind andre steder under andre omstændigheder. Eller også er han blevet usynlig, fordi livet som jøde i Ukraine og i nynazisternes Tyskland har ødelagt noget i ham. Jeg ved det ikke. Jeg gætter bare. Er min far, som han er, fordi han er jøde? Eller distraherer denne selvforståelse ham

fra at være den oversprudlende, hjertevarme ven af verden, som han i virkeligheden gerne vil være? Derfor Israel. Jeg længes efter et oprigtigt blik på min usynlige far og håber, at jeg kan få ham med derned. Og det haster. Papa tager blodtrykssænkende piller, fordi han ikke kan tåle den tyske varme mere. Hvordan skal det så ikke gå med solen i Mellemøsten? Jeg får måske snart en fastansættelse på et forlag. Med faste arbejdstider og alt det, der gør rejser umulige. Måske har jeg ikke så meget tid tilbage til at stå ansigt til ansigt med min usynlige far.

Jeg er glad for, at han synes, det ”sikkert kunne blive godt”, også selvom jeg ved, at hverken testellet eller frimærkesamlingen er det afgørende. Men hvad er så? Hvordan vil Leonid Kapitelman mon reagere, når han står foran grædemuren? Når han gerne må græde? Græde over Ukraine, som han hader, fordi han aldrig fik lov til at elske det. Fordi det land, hvor han trods alt tilbragte to tredjedele af sit liv, hvor han i løbet af så mange somre badede i floden Dnepr, ikke ville elskes af ham. Der, hvor han havde solgt forbudte, udenlandske frimærker på baggårdsmarkeder, indtil hans far, David Kapitelman, fandt dem – papa gemte nemlig varerne i den kommunistiske partibog – og konfiskerede dem. Og græde over Tyskland, som han aldrig har forstået, og som måske aldrig vil komme til at forstå ham. Tyskland, hvor han er holdt op med at bade om sommeren og holdt op med at gå i biografen sammen med min mor, og

hvor han byttede den vilde rinak for det kedelige supermarked Kaufland. Græde over det Tyskland, som han ikke vil elske. Og som også er relativt ligeglad med, om Leonid Kapitelman får den idé at elske det.

Her har jeg talt om usynlighed, og så har jeg slet ikke præsenteret mig selv. Tilgiv mig. Mit navn er Dmitrij Kapitelman. Eller bare Dima. Jeg går ud fra, at du allerede har bemærket, at jeg har et specielt forhold til min far. Det har jeg for øvrigt også til min mor, Vera Romashkan. Vi elsker hinanden betingelsesløst, men denne betingelsesløse kærlighed er dog bundet til mange betingelser. Min mor er ikke jøde. Hun blev født i det moldoviske Saroki og giftede sig på et eller andet tidspunkt til Kijev. Jeg er altså ikke en rigtig jøde efter den religiøse udlægning, kun halv jøde, en slags fejleksemplar. Tilladelsen til at betegne sig selv som jøde bliver tildelt fra mødrene side. En metodik for menneskelig indgriben, som min mor anser for at være rigtig: ”Du er halvblods, min lille dreng. Man er ganske vist nødt til at dele mine 50 procent op i flere forskellige bestanddele. Din jødiske halvdel er det reneste, du har.” At være jøde kun på den fædrene side er som et eksklusivt og livslangt medlemskab til en badeanstalt, hvor bassinet aldrig bliver fyldt op med vand. Hver sommer må man tænke sig til det usynlige vand, hvilket er ligeså udmattede, som det er utilfredsstillende. Derfor beslutter jeg med jævne

mellemrum ikke at spekulere over min jødiske arv. Der er så mange interessante spørgsmål udover ens egen afstamning. Hvorfor har jeg ikke spiste mine kiwier? Og hvorfor kunne jeg se på æsken, at jeg ikke ville komme til at spise dem? Er jeg et ærligt menneske? Hvorfor er jeg så ubehjælpelig i kærlighed? Hvad er min politik, når det kommer til penge? Hvorfor kan katte lide mig? Sådant nogle ting.

Man bestemmer selv, hvad man ser, når man kigger i spejlet. Det har jeg lært i mine 28 år. Jeg tror hverken på Gud eller på genetisk determinisme. Og da slet ikke på hele den kollektive, politiske idioti, der er kommet af de to. I dette land har jeg ret til at danse som den første til fester, til at dukke op på holdbilleder af Kreuzberg Tigers og til at brøle "SKRID MED JER!" efter Legida-idioter. Til den sidste demonstration lavede jeg en dag et udkast til mit eget krigsråd og råbte "Fi-aaaas-ko! Fi-aaaas-ko!" efter de ængstelige tosser. Sorry, men alle, der er misundelige på flygtninge, må være fiaskoer. De andre moddemonstranter syntes, at det var sjovt og stemte i. Principielt vil jeg hellere skrive ordet tilhørende sådan her: Hører til. Jeg har en politisk uddannelse, jeg er uafhængig og selvbestemmende. Indrømmet: Nogle gange er jeg også meget fortabt og ensom. Så frygter jeg, at jeg ikke kun er halvt usynlig, men i særdeleshed én uden form. Uden at vide, hvem jeg er, og uden hjem. Værre endnu: Uden at vide hvem eller hvor, jeg gerne vil være. Kun med visheden om, at jeg bærer på en

uoprettelig skavank. Så vågner min indre domstol og beslutter, at ”den falske jøde Dmitrij K., der i virkeligheden har alle forudsætninger for at blive lykkelig, bliver idømt et ynkeligt liv uden selvforståelse på baggrund af hans skyldighed!”. Papa og jeg, vi tager til Israel. Ja, og på denne rejse handler det også om mig, om mit usynlige jeg.